

ROMANTISMUS

HISTORICKÝ KONTEXT

19. století se v Brazílii nese ve znamení národního uvědomování a úsilí získat nezávislost na Portugalsku. Klíčovým momentem bylo přesídlení portugalského dvora do Brazílie (22.1.1808), kvůli napoleonským válkám v Evropě – tím se radikálně mění její postavení a přestává být pohou zámořskou kolonií.

Princ regent Jan, vydává dekrety, které transformují společenské, kulturní, hospodářské i politické klima země.

Povoluje vysoké školy – vznikají právnické fakulty v Recife a v São Paulu a lékařské fakulty v Riu de Janeiro a Salvadoru

V Riu de Janeiro, které je od roku 1763 hlavním městem Brazílie, je založena první tiskárna, která mezi lety 1808-1822 vydá 1154 knižních a periodických titulů; později v Salvadoru vznikají knihkupectví, kde je k sehnání i zahraniční literatura; veřejnost má přístup do královské knihovny, která byla převezena z Lisabonu do Ria.

V Riu je postaveno královské divadlo svatého Jana, první stálá brazilská scéna.

Je zmírněna cenzura – vznikají časopisy a jiná periodika, která se zabývají kromě politiky, ekonomie a vědeckého pokroku i literaturou.

Vydávají se první noviny, *Gazeta do Rio de Janeiro* – byly založeny hned v roce příjezdu královské rodiny, 1808, a byly podřízeny zájmům dvora.

Vzniká první literární časopis: *As Variedades ou Ensaio de Literatura* (1812, Salvador) – jeho program se dosud inspiruje Arkádií, přestože jsou v něm patrné již osvícenecké myšlenky (vyšly jen 3 čísla).

Déle vycházel časopis *O Patriota*, také literárně zaměřený. Vychází v Riu téměř dva roky (leden 1813 – prosinec 1814) – 18 čísel o 80 -100 stranách – texty nejvýznamnějších intelektuálů a literátů, básníků, vědecké studie, atd.

Nejdůležitější brazilský časopis ovšem vycházel v zahraničí, zcela mimo dosah cenzury: *Correio Brasiliense* (Londýn 1808-1822) řízený významným brazilským novinářem Hipólitem de Costou

- jeho programem byla autonomní a nezávislá Brazílie podle liberálních vzorů založených na ideálu zaměřeném proti absolutismu.

Princ regent kolem sebe shromažďoval kazatele, kteří byli výborní řečníci – hlavně františkány (jezuité byli vyhnáni v roce 1759)

- Jeden z nich, Januário da Cunha Barbosa (1780-1846), založil Brazilský historicko-geografický ústav (Instituto Histórico e Geográfico Brasileiro, 1838).

Nejslavnější kazatel, který byl vzorem jak pro brazilské řečníky, tak i herce 19. století, byl **Francisco de Monte-Alverne** (1784-1859) – byl považován za mistra stylu i prvními romantiky

- předjímá výmluvnost romantiků – v jeho stylu je patrné překotné básnické hromadění slov, otázky, vsuvky, zámlky
- sdílí romantický ideál individualismu hrdinů a bojovníků za svobodu (vychvaluje silné osobnosti, které se v dějinách i v současnosti stavějí proti tyranům)
- romantici od něj přejali smyslový vztah k jazyku
- byl vzorem politické i duchovní emancipace.

V roce 1818 se princ regent se stává králem Janem VI. - v brazilské společnosti to dalo podnět dvěma tendencím:

- směřování k liberálnímu konstitucionalismu (a tím vzdalování se od absolutismu)
- zjitřený koloniální antilusitanismus – měšťané například odmítají posílat své syny studovat do Coimby nebo do Lisabonu, dříve velice běžné.

Kulturními centry Brazílie se stávají univerzitní města: Rio de Janeiro, Salvador, São Paulo a Recife .

PRVNÍ GENERACE ROMANTICKÝCH AUTORŮ

Brazilský romantismus se zrodil ve Francii, v roce 1836.

DOMINGOS DE JOSÉ GONÇALVES MAGALHÃES (1811-1882)

Získal doktorát na Lékařské fakultě v Riu.

V roce 1836, při svém pobytu v Evropě, vydává se skupinou mladých brazilských intelektuálů programový manifest romantismu v literární revue *Niterói* vydávané v Paříži.

Ve stejném roce vydává básnickou sbírku, která je považována za první romantické dílo brazilské literatury: *Básnické vzdechy a toužení* (*Suspiros poéticos e saudades*)

– je zde všudypřítomná „saudade“.

Přestože byl brazilský *saudosismus* pod vlivem silné evropské portugalské tradice, byl zároveň také vlasteneckým, nativistickým a náboženským – obracel se k národním domácím hodnotám.

Romantismus jako umělecké cítění se projevuje individualismem, lyrický sentimentalismem, smyslem pro čas, pro typické a místní

- V Brazílii toto vše vyústí v indianismus – idealizace bezelstného domorodce, tzn. amerického přírodního člověka, kterému měl propůjčit tvář chladný odměřený obličej indiána tupí guaraní.

Prvním indianistou byl právě Gonçalves Magalhães

po návratu do Brazílie se stal uznávaným vůdcem nové romantické školy – začal reformu brazilské literatury představením nového divadelního vkusu (stejně jako Almeida Garrett v Portugalsku) – napsal např. hry: *Antonio José, Ogiato*.

Jeho nejvýznamnějším dílem je *Spolčení Tamoioů* (Confederação dos Tamoios, 1856) – první indianistické dílo brazilské literatury

- epická báseň o 10 zpěvech – vypráví o indiánské vzpouře v roce 1560, kdy Tamoiové vedení Aimbirém povstali proti Portugalcům
- vyprávění je vedené ve dvou liniích: válečné a milostné – nositeli romantické lásky a ideálů svobody jsou chrabrý indián Airimbiré a jeho družka Iguacu – centrální postavou je páter Anchieta, který je prostředníkem mezi oběma bojujícími stranami (portugalskými osadníky a indiány) - indiánský pár se nakonec dobrovolnou hrdinnou smrtí vyhne potupnému otroctví.

Přestože dílo samo o sobě nemá zvlášť velký literární význam, zásadní je polemika, kterou vyvolalo – vložili se do ní např. José de Alencar, spisovatel a malíř Porto-Alegre i císař Pedro II.

Významným šířitelem brazilského romantismu ve Francii byl **ARAÚJO PORTO-ALEGRE** (1806-1879)

- malíř, architekt, novinář, dramatik, básník, přítel portugalského romantika Almeida Gerra, byl významným katalyzátorem brazilského romantického hnutí.

Napsal lyrickou sbírku *Brasiliana* (Brasilianas, Vídeň, 1863)

- tento termín se stal později oblíbený ve folkloristických kruzích.

Napsal rovněž epickou báseň *Kolumbus*, kde věrně zachycuje admirálovu cestu do Ameriky.

Do dějin ale vstoupil především jako romantický malíř.

Romantická próza:

Charakterizuje ji sociální zájem spisovatelů o ustavení národní literární tradice; snažili se přispět k budování nové Brazílie - nové jak politicky tak ideově

- romány sentimentální a hrdinské, venkovské i městské.

JOAQUIM MANUEL DE MACEDO (1820-1882)

Povoláním lékař, ale také novinář, politik a profesor.

Černovláska (Moreninha, 1844)

- dílo vstoupilo do dějin jako první důstojný městský román v brazilské literatuře (později v tomto žánru dosáhne mistrovství Machado de Assis)
- příběh se odehrává v Riu de Janeiru v polovině 19. století, jeho půvab tkví v prostotě vyprávění
- Moreninha je okouzující dívka Carolina s níž mladičký Augusto prožívá první lásku.
- román měl velký úspěch především u ženského publika.

Manuel de Macedo napsal i další romány, básně, mravoličné kroniky, cestopisy, drama, ale žádné další dílo nebylo již tak úspěšné.

Dějepisectví, historický román a zvykoslovné bádání:

V době romantismu se rodí moderní brazilské dějepisectví.

Jeho prvním představitelem je

FRANCISCO ADOLFO DE VARNHAGEN budoucí **Vikomt Porto-Seguro** (1816-1878)

- syn německého vojenského inženýra
- dostalo se mu německé výchovy – puntičkářské zkoumání dokumentů, záliba v mnohostranné kosmopolitní vzdělanosti.

Obecné dějiny Brazílie (História geral do Brasil, 1854-1875)

Psal i studie o portugalské středověké literatuře a monografie o zakladatelích brazilské literatury (Eusébio de Matos, Gonzaga, Antonio José da Silva...)

Panoramatické, syntetické dějepisectví psané „shora“.

JOAQUIM FELÍCIO DOS SANTOS (1828-1895)

Liberální protipól centralistické ideologie Varnhagenovy – věnoval se regionálnímu historickému žánru: *Paměti diamantové oblasti* (Memórias do distrito diamantino).

COUTO DEMAGALHÃES (1837-1898)

Historik, zeměpisec, antropolog sertanismu

Divoch (O selvagem, 1876)

- encyklopedie brazilského domorodce – původ, obyčej, prostředí, jazykový kontext – legendy v původním jazyce tupí.

Goiásané (Os Goianezes, 1860) – indianistický historický román – mýtus o založení São Paula.

Národně a lidově zaměřený romantismus:

Do této skupiny patří dva největší brazilští autoři – básník Antônio Gonçalves Dias a prozaik José de Alencar.

ANTÔNIO GONÇALVES DIAS (1823-1864)

Narodil se v Maranhão, byl míšencem – kolovala mu v žilách krev bělošská, indiánská i černošská.

Vystudoval práva v Coimbře – pobýval 9 let v Portugalsku (1835-44). Účastnil se tam aktivit portugalských medievalistických kroužků, kolem časopisů *Gazeta Literária* a *Trovador*.

Po návratu se usazuje v Riu, ale často se vydává na sever studovat domorodce, i do Evropy, s jejíž kulturou se snaží udržet kontakt.

Nejslavnější báseň napsal právě při svém pobytu v Portugalsku: *Píseň z vyhnanství*

Canção do Exílio

*Minha terra tem palmeiras
Onde canta o Sabiá,
As aves, que aqui gorjeiam,
Não gorjeiam como lá.*

*Nosso céu tem mais estrelas,
Nossas várzeas têm mais flores,
Nossos bosques têm mais vida,
Nossa vida mais amores.*

*Em cismar, sozinho, à noite,
Mais prazer encontro eu lá;
Minha terra tem palmeiras,
Onde canta o Sabiá.*

*Minha terra tem primores,
Que tais não encontro eu cá;
Em cismar – sozinho, à noite –
Mais prazer encontro eu lá;
Minha terra tem palmeiras,
Onde canta o Sabiá.*

*Não permita Deus que eu morra,
Sem que eu volte para lá;
Sem que desfrute os primores
Que não encontro por cá;
Sem qu'inda aviste as palmeiras,
Onde canta o Sabiá.*

Svou první básnickou sbírku, *První zpěvy* (Primeiros cantos), vydal v roce 1847 a o rok později vyšly *Druhé zpěvy*.

V této době se podílel i na založení časopisu *Guanabara*, spolu s Porto-Alegrem a Joaquimem Manuelem de Macedem – časopis se soustřeďoval na propagaci romantického stylu.

Diasův věhlas se šířil doma i po Evropě. V roce 1857 vydává německý vydavatel v Lipsku jeho *Slovník Tupijštiny* a první 4 zpěvy básně *Timbirové* (Os Timbiras)

- kompletní rukopis *Timbirů* se ztratil při ztroskotání lodi, při němž básník zemřel
- šlo o jakousi pohanskou Iliadu, která se odehrává v jeho rodném Maranhão a v Amazonii, kam se uchýlili kmeny domorodců rozprášené Portugalci.

Jedna z jeho nejproslulejších a nejlepších básnických skladeb je *I-Juca-Pirama*

- báseň připomínající balet je rozvržena do obrazů individuálních i sborových, střídají se v ní různě poetické styly – pěti slabičné jamby, deseti slabičné verše, sedmi slabičný verš vycházející z portugalské lyriky, atd.

JOSÉ DE ALENCAR (1829-1877)

Má široký záběr v tématech svých románů, které se týkají celé Brazílie – město, venkov, černoši, indiáni, městské i lidové vrstvy

- stane se vzorem národního stylu.

Narodil se v Ceará, ve vzdělané a politicky angažované rodině.

Vystudoval práva v São Paulu, inspiroval se četbou francouzských, anglických a amerických romantických autorů.

Nejproslulejší jsou jeho romány, které mají romanticko-nativistický sklon k historii.

Byl také novinářem – psal fejetony literární, ekonomické i politické; byl rovněž aktivním konzervativním politikem – byl poslancem a později ministrem spravedlnosti. Jeho osobním neúspěchem bylo to, že mu nebylo schváleno doživotní senátorské křeslo – na konci života zahořkl a stáhl se do ústraní, ale nadále psal.

Impulsem k publikování prvního Alencarova románu byla polemika ohledně eposu *Spolčení Tamoiů*, Gonçalves de Mahalhães, vydaném v roce 1856. Kolem díla se brzy vytvořily dva tábory – ti, kteří jej obhajovali (již zmíněný Porto-Alegre nebo brazilský císař Pedro II.) a jeho odpůrci - mezi ně se řadil právě Alencar.

O rok později José de Alencar publikuje vrcholné dílo brazilské romantické indianistické literatury *Vládce pralesa* (O guarani, 1857) – bylo nejprve uveřejňováno na pokračování v *Diário de Rio de Janeiro*, vzápětí bylo ale vydáno i knižně

Příběh se odehrává na poč. v 17. století a jeho protagonistou je indiánský bojovník z kmene Guarani, Peri. Ten se zamiluje do Cecílie, dcery portugalského šlechtice Antonia de Mariz, který přenesl své léno do Brazílie, aby se nemusel sklonit před kastilskými králi, kteří v té době Portugalsku vládli. Peri uskuteční několik hrdinských činů kvůli plavovlasé modrooké Cecílii. Na závěr příběhu je pevnost rodiny šlechtice de Mariz obléhána Aimory a díky zradě

jednoho italského dobrodruha vyletí do povětří. Zamilovaný pár, Peri a Cecílie, se zachrání na palmovém kmeni, který je unáší povodní do jakéhosi ráje.

Příběh se stal předlohu první brazilské opery, složené Carlosem Gomesem, který s ní v roce 1870 dobyl italskou La Scalu.

Z Alencarovy románové tvorby jsou důležité tři skupiny:

Městské romány:

- jsou psychologickými sondami do městského prostředí: *Lucíola*, *Diva*, *Gazelí nožka* (A pata da gazela), *Zlaté sny*, *Paní* (Senhora), *Vtělení* (Encarnação), *Stříbrné doly* (As minas de prata), 1866 *Guerra dos Mascates* (Válka šejdířů, 1870) (mascates = potulný prodavač – v národněosvobozeneckých bojích tak byli označováni Portugalci).

Indiánské legendy:

Iracema, legenda z Ceará, 1865

Ubirajara, tupijská legenda, 1874

Regionalistické romány:

O gaúcho (Gaučo, 1870)

O tronco do ipê (Trubačový kmen, 1871)

O sertanejo (Chlapec ze sertaa, 1875)

Napsal 21 románů, ve kterých v duchu romantismu vytvářel absolutní hrdiny.

Díky postavě Perioho vytvořil mýtus dobrého divocha bez bázně a hany (Mário de Andrade s ním v rámci modernistického hnutí polemizuje postavou Macunaímy, domorodcem se spoustou negativních rysů).

Důležitý byl Alencarův přínos po jazykové stránce – snažil se vytvořit brazilský jazyk, který se měl nezávisle na svém evropském vzoru přizpůsobit „prostotě“ indiánského myšlení a vyjadřování.

MANUEL ANTONIO DE ALMEIDA (1831-1861) – městský román

Studoval medicínu, byl redaktorem deníku *Correio Mercantil*.

Zahynul ve třiceti letech při ztroskotání parníku u pobřeží Ria de Janeira.

Paměti policejního seržanta (1854, 1855)

- román původně vycházel na pokračování

- v době sladkobilných románů napsal zábavné, ironické a uštěpačné dílo

- jde o zápletkový román – dobrodružství syna portugalských přistěhovalců, Leonarda – po pestrém dětství a mládí přichází ironický happy end v podobě sňatku s hloupoučkou Luisinkou a povýšení na policejního seržanta
- na rozdíl od Alencara a dalších dobových autorů nerozděluje postavy na dobré a zlé, nesoudí je, jen popisuje – Leonardo je *malandro*, dobrodruh, vychytralý šejdíř, nefalšovaná a bezelstná amorálnost, je typickým antihrdinou – tento typ protagonisty se stane velice důležitým v brazilské literatuře (vyvrcholí v již zmíněném Macunaímovi)
- jde o velice ojedinělé dílo své doby s prvky naturalismu.

BERNARDO GUIMARÃES (1825-1884) - venkovský román

Narodil se v Ouru Preto, studoval práva spolu s básníky druhé romantické generace (Aureliano Lessa, Álvares de Azevedo); byl soudcem v Catalãu a později profesorem rétoriky a poetiky, latiny a francouzštiny, a hlavně bohém.

Byl spoluzakladatelem Epikurejské společnosti – pro pobavení členů psal *bestialógicos* – rýmované nesmysly, které popouštěly uzdu literárnímu podvědomí ještě dávno před surrealismem – postup mechanického vytváření textů (inspirace anglickými nonsensy).

Psal romantické básně, ale i satanské texty (*Orgia dos duendes/Skřetí orgie*) a básně obhrouble posměšné.

Do brazilské literatury vstoupil jako romanopisec.

Otrokyně Isaura (A escrava Isaura) – jeho nejproslulejší dílo

- abolicionistický romantický román o bílé otrokyni.

Napsal i další romány, jako např. *Indián Afonso, Jupira, Muqemský poustevník, O seminarista*.

DRUHÁ GENERACE ROMANTICKÝCH AUTORŮ

Básníci byronovského typu – patřil k nim svou básnickou tvorbou i Bernardo Guimarães.

Oproti první generaci romantiků, která je extrovertní a projevuje se u ní silné sociální cítění, je druhá generace romantických autorů „ultraromantická“, tzn. introvertní a subjektivistická - autoři jsou cyničtí, pesimističtí, trudnomyslní, oddávají se zoufalství

- častými tématy jsou omrzelost a smrt, záliba v pohřebním, útěk k opiu.

Nejvýznamnějším z těchto básníků byl **ÁLVARES DE AZEVEDO (1831-1852)**

Narodil se v São Paulu, psal texty se satanistickým vyzněním, jako např. prózu *Noc v krčmě* a drama *Macário*.

Na psacím stole měl místo kalamáře kolenní česku, v hlavě postele vycpaného supa s rozepjatými křídly a knihy byly položeny na náhrobních kamenech.

Všechny své básně napsal během čtyř let (1848-1852), už proto, že zemřel v 21 letech.

Lyra dvacetiletého, Báseň o mnichovi, Hrabě Lopo

Jeho nejproslulejším textem je básnický fragment *Idéias íntimas*.

Dalším reprezentantem „ultraromatiků“ je

CASIMIRO DE ABREU (1839-1860)

Literární dráha s předtuchou smrti; má poněkud dětsky omezený horizont věcí

Primaveras (Jara, 1859) – sbírka básní, ve své době velice oblíbená u ženského publika.

Kondorská škola (Condorerismo, 1850-1870)

– její představitelé se vrátili k tématu sociálních problémů

Tato básnická škola měla sklon k antitezím, hyperbolám a řečnictví. Její spasitelský tón jí dává do služeb společensko-politických námětů.

Název jí dal literární kritik Capistrano de Abreu, který pro ni vymyslel i symbol andského kondora.

Jejím nejdůležitějším reprezentantem byl Castro Alves, k těm dalším patří např. José Bonifácio, Franklin Dória, Tobias Barreto.

TOBIAS BARRETO

Profesorem práv na recifské univerzitě, advokát, novinář, pamfletista, buřič.

Byl součástí tzv. recifské školy formované inteligencí brazilského severovýchodu – vzešli z ní např. také Sílvio Romero a Graça Aranha

- Barreto vnesl do brazilské literatury myšlenky, které v rovině literární vyústily v realisticko-naturalistickou vzpouru proti romantismu, v rovině politické pak v První republiku.

Dlužno dodat, že velká sociální vnímavost především co se týče zrušení otroctví a založení republiky je obecně velice typická pro brazilské kulturní prostředí 2. poloviny 19. století.

CASTRO ALVES (1847-1871)

Největší postava kondorské školy.

Pochází z Bahie; ve třinácti letech již recitoval své verše a když mu bylo patnáct, byla vydána jeho první báseň „Zkáza Jeruzaléma“ v recifském deníku *Jornal do Recife*.

Společenským fiaskem pro něj bylo nepřijetí na právnickou fakultu v Recife.

Jako osudovou vnímá romantickou lásku k herečce Eugénii da Câmara

V roce 1864 je hluboce zasažen bratrovou sebevraždou, aby vzápětí zjistil, že on sám má tuberkulózu.

Umírá ve 24 letech v pokoji zalitým sluncem.

Básně:

O tísico (Souchotinář)

Mocidade e morte (Mládí a smrt)

O povo ao poder (Moc budiž lidu – osvobozené verše)

Drama: *Gonzaga aneb revoluce v Minas*

Jeho nejvýznamnějším dílem je básnická sbírka *Otroci* a z ní báseň „Lod' otrokářů“

O navio negreiro (ukázka)

V.

[...]

*Senhor Deus dos desgraçados!
Dizei-me vós, Senhor Deus,
Se eu deliro... ou se é verdade
Tanto horror perante os céus?!...
Ó mar, por que não apagas
Co'a esponja de tuas vagas
Do teu manto este borrão?
Astros! noites! tempestades!
Rolai das imensidades!
Varrei os mares, tufão! ...*

VI.

[...]

*Auriverde pendão de minha terra,
Que a brisa do Brasil beija e balança,
Estandarte que a luz do sol encerra
E as promessas divinas da esperança...
Tu que, da liberdade após a guerra,
Foste hasteado dos heróis na lança
Antes te houvessem roto na batalha,
Que servires a um povo de mortalha!...*

Dokázal strhnout svým ušlechtilým romantismem a ohlašoval vášně a nepokoje, které na konci 19. poznamenají všechny evropské i americké země.

Celé jeho dílo je společensko-politické, protože i jeho autobiografické či intimní verše prostupuje tento duch – vědomí příslušnosti k bolestem lidstva a toho, že v nářku druhá lze objevit odlesk své vlastní bolesti

- Castro Alves přenesl poezii na náměstí, mezi obyčejné lidi
- romantický konflikt, který představuje, již není v jedinci, ale v kontrastu tříd a ras, ve střetu bělocha s černochem, měšťáka s buřičem – nadějí do budoucna se stává touha po svobodě
- dobru a zlu dává nový význam – jeho poezie je prosycena symboly pocházející z dějin a mýtů i z fyzické přirozenosti člověka (kondor, vlaštovka, Titán, Prometheus, bludný Žid Ahasvér jako symbol věčného boje lidstva za vykoupení...)

Zatímco pro první romantiky byl ideálem utlačovaného indián, Castro Alves vnesl do brazilské literatury černocha, násilně vsazeného do cizího prostředí. Ukázal jej jako člověka, který nemůže utéct zpět do pralesa svých předků a je dosouzen k marnému snažení vytvořit znovu svůj africký svět v novém a nepřátelském prostředí.

Přináší pocit společného nasazení ve světě bezpráví a krutosti, vnáší do literatury podvrtně revoluční náboj, který již známé od spiklenců z Minas a členů dalších povstání.

Píše i milostné básně své lásce Eugénii da Câmara.

SOUSÂNDRADE – JOAQUIM DE SOUSA ANDRADE (1833-1902)

Je na svou dobu velice atypickým básníkem. Přestože obdobím své tvorby stál na pomezí mezi první a druhou romantickou generací, jeho dílo vykazuje silné prvky modernismu – byl objeven a oceněn teprve v 60. letech 20. století básníky brazilského konkretismu.

Byl velice kosmopolitní – narodil se v Maranhão, studoval v Paříži (1853-1857) – měl doktorát z filozofie ze Sorbony, studoval na škole báňského inženýrství.

Po návratu do Brazílie napsal básnickou sbírku, která vyšla v Riu – *Divošské harfy* (Harpas selvagens, 1857) – existenciální metafyzika.

V roce 1870 jej opustila žena a on se vydává na cesty po středoamerických a jihoamerických zemích. Nakonec se usadí v USA.

- V roce 1874 jsou vydány jeho *Básnické skladby* (Obras poéticas) v New Yorku.

V roce 1877, také v New Yorku, vyšla jeho nejslavnější básnická skladba *Bludný Guesa*.

Na stáří se vrací do vlasti, kde učí řečtinu na lyceu v Maranhão.

Je vášnivých republikánem – po vyhlášení republiky zašle maršálu Dedoru Fonsecovi telegram „Trubače kvetou (Paus d'arco em flor).

Umírá chudý a osamělý.

Bludný Guesa (Guesa errante, 1877)

Hlavní postavou epické básně je Guesa, který je indiánem básníkem – dílo zachycuje jeho putování po americkém kontinentu:

První zpěv se odehrává v Andách, kde se slaví svátek slunce. Druhý zpěv – smyslný tanec dekadentních indiánů v Amazoni. Třetí zpěv – návrat do rodného domu v Maranhão – v jeho troskách se rozhodne stát básníkem. Putování s mu stane osudem – putuje po Africe, Evropě, Haiti, Mexiku a skončí v USA na newyorské burze. Následující ukázka popisuje Guessovo procházení newyorskými ulicemi:

*“– Tende, Lottie!...
Aqui... prende-te à lajem!
Forte!.. sai da corrente!.. o braço... a mão!
Oh! Lá vão-se co'as águas arrastados!..
Afundam-se no abismo! Deus! Socorro!
– Contra os vórtices lutam... esforçados
Tomam-na os ombros d'Ethelberto... Salvos!..
Alcançaram o rochedo... – Ao sorvedouro!
Desgraça! Horror! Lá foram-se e sumiram!
Lottie!.. Lottie!.. – Uns braços finos, alvos,
Crispos os dedos, hirtos... giram, giram,
Giram... Oh! Cristo! – Desapareceram...”*

V této básnické skladbě se setkáváme s protikoloniální amerikanismes, který ctí model společnosti, v němž žily původní indiánské kmeny, především Inkové.

V básni se radikálně střídají styly – romantický volný verš – pohyblivá syntaxe, zámlky, výkřiky...), moderní epizoda na Wall Street, kam se Guesa uchýlil aby nebyl obětován šejky (xeques – také šeky!), kteří ztělesňují kněze.

Vše působí schizofrenně a futuristicky, v textu je spousta dobových narážek – jména železničních společností, amerických magnátů, nativistických společností, Pedro II, který v roce 1876 navštívil Stoletou výstavu ve Philadelphii, atd.

Pravděpodobně inspirace Waltem Whitmanem.